

ირაკლი ჩხაიძე – ასისტენტ-პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, კულტურის კვლევათა ინსტიტუტი

Irakli Chkhaidze – Assistant Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Institute of
Cultural Studies

დასავლეთის სახე საქართველოში დამოუკიდებლობის შემდეგ (ძირითადი ტენდენციები)

შესავალი

საქართველო იმ ქვეყნების რიცხვშია, რომლებსაც დამოუკიდებლობის გარიჟრაჟზე იდენტობის კრიზისმა და ექსკლუზიურმა ნაციონალიზმმა მნიშვნელოვანი პრობლემები შეუქმნა და პოლიტიკური, სოციალური და ტერიტორიული დეზინტეგრაცია განაპირობა. შემდგომ პერიოდში ვითარება შეიცვალა. პროდასავლური პოლიტიკური მისწრაფებების კვალდაკვალ, ქართულმა ნაციონალურმა პროექტმა თანდათან შეიძინა სამოქალაქო მახასიათებლები. ნაშრომის ფარგლებში გაანალიზდება დასავლეთის როგორც სიმბოლური, ასევე რეალური როლი პოსტსაბჭოთა ქართული საჯარო დისკურს(ებ)ის ფორმირებაში, თუ რა მნიშვნელობა აქვს დასავლური სამყაროსადმი დამოკიდებულებას ნაციონალურ იდენტობათა განსხვავებული ფორმების ჩამოყალიბების პროცესში.

1980-იანი წლების ბოლოდან, ქვეყნის დამოუკიდებლობა საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკაში აღმოცენებული ეროვნული მოძრაობის უმთავრესი მიზანი გახდა. მიზნის მიღწევისა და სუვერენიტეტის მოპოვების შემდეგ, 1990-იანი წლების დასაწყისში, დამოუკიდებელი დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობა ქართული საზოგადოებისთვის ურთულეს გამოწვევად იქცა. საბჭოთა სისტემის დეკონსტრუქციის პროცესში, ქართველებმა იდენტობის ახალი კონსტრუქციისა და საერთაშორისო სისტემაში საკუთარი ადგილის ძიება დაიწყეს. ამ დროიდან, იდეამ ქართველთა ევროპული წარმოშობისა და დასავლეთთან მჭიდრო კავშირის შესახებ მყარად მოიკიდა ფეხი საჯარო და

აკადემიურ სივრცეებში (Coene 2016: 31). „ევროპელობის“ იდეა ჯერ კიდევ თამაშობს ერთ-ერთ საკვანძო როლს ქართული იდენტობის ფორმირების პროცესში, თუმცა დასავლეთისადმი დამოკიდებულება არ არის ცალსახად პოზიტიური. პოლიტიკურ დონეზე ევროატლანტიკური ინტეგრაციის პარალელურად, რომელიც ქართული ნაციონალური პროექტის ძირითად გზავნილად იქცა, დასავლეთისადმი შიშმა და უნდობლობამ თანდათან დაიპყრო ქართული საზოგადოების გარკვეული ნაწილი. სხვადასხვა საზოგადოებრივი ჯგუფები დასავლეთის დემონიზებას ახდენენ, თუმცა, ახლო წარსულისგან განსხვავებით, ამჯერად „დასავლელი დემონი“ არა „საბჭოთა სამშობლოს“, არამედ დიდი ისტორიის მქონე, ტრადიციულ, ორთოდოქსულ ქვეყანას ემუქრება. ნაშრომი მიზნად ისახავს ორი განსხვავებული, დაპირისპირებული და, ამავე დროს, მჭიდროდ ურთიერთდამოკიდებული ტენდენციის შესწავლას საქართველოს პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაციის პროცესში.

იდენტობისა და ნაციონალიზმის კვლევა საქართველოში ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერებების ახალი მიმართულებაა. ამ კუთხით ბევრი პრობლემური საკითხი საჭიროებს თანამედროვე თეორიული და მეთოდოლოგიური მიდგომების გამოყენებით გააზრებას. ცოტაა იმ ნაშრომების რიცხვი, რომლებიც საკვლევ პრობლემას ჩვენთვის საინტერესო პერსპექტივიდან განიხილავს. მიუხედავად მდიდარი და მრავალფეროვანი ემპირიული მასალისა, მისი დიდი ნაწილი არ არის სისტემატიზებული და კონტექსტუალიზებული რომელიმე თეორიული ჩარჩოს გამოყენებით. ეს რეალობა თავისთავად ასაბუთებს საკვლევ პრობლემის მნიშვნელობას.

ლიტერატურის მიმოხილვა. ლიტერატურიდან, რომელიც ჩვენი კვლევის უშუალო თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს, უპირველეს ყოვლისა, უნდა შევეხეთ როჯერს ბრუბეიკერის (Rogers Brubaker) ნაშრომებს. 2006 წელს გამოცემულ გამოკვლევაში „ეთნიკურობა ჯგუფების გარეშე“ („Ethnicity Without Groups“) ავტორი ეთნიკურობას, ერებს, სხვადასხვა სახის ჯგუფურ იდენტობებს კონსტრუირებულ ფენომენებად მიიხსენებს. ბრუბეიკერის აზრით, ერებისა და ეთნიკური ჯგუფების კვლევისას ყურადღება უნდა გავამახვილოთ პრაქტიკულ კატეგორიებზე, სიტუაციებზე, კულტურულ იდიომებზე, დისკურსზე, პოლიტიკურ

პროექტებზე, ჯგუფურობის ცვალებადობაზე. მისი შეხედულებით, ისეთი ფენომენები, როგორებიცაა ეთნოსი, ერი, რასა, თანამედროვე ეპოქისთვის დამახასიათებელი სოციალური და პოლიტიკური პროცესების შედეგია. ბრუბეიკერის ნაშრომში ცალკე თავი ეთმობა ეთნიკური და სამოქალაქო ნაციონალიზმის დიქოტომიას. იგი აღნიშნავს, რომ მსგავსი კლასიფიკაციის დროს ხშირად ვხვდებით ანალიტიკურ და ნორმატიულ ორზროვნებას, გეოგრაფიულ დეტერმინიზმს, რაც, უდავოდ, კრიტიკას იმსახურებს. მიუხედავად ამისა, იგი იზიარებს ეთნიკური და სამოქალაქო ნაციონალიზმის განსაზღვრებათა ძირითად პოსტულატებს.

მნიშვნელოვან ნაშრომებს მოიცავს ლოუელ ბარინგტონის (Lowel Barrington) რედაქტორობით გამოცემული კრებული „დამოუკიდებლობის შემდეგ: ერის შექმნა და დაცვა პოსტკოლონიურ და პოსტკომუნისტურ საზოგადოებებში“. აქ განხილულია სხვადასხვა პოსტსოციალისტური სახელმწიფოს, მათ შორის, საქართველოს შემთხვევა. კრებულის შესავალში, რომლის სახელწოდებაცაა „ნაციონალიზმი და დამოუკიდებლობა“ (Nationalism & Independence), რედაქტორი აყალიბებს ნაციონალიზმის კვლევის ახალ, პოსტსოციალისტური ეპოქისთვის მნიშვნელოვან ამოცანას – შესწავლილ იქნეს ნაციონალიზმის როლი და ფუნქცია მას შემდეგ, რაც ის მიაღწევს უმთავრეს მიზანს – სუვერენული სახელმწიფოს შექმნას. ავტორი ასევე ვრცლად მიმოიხილავს ერისა და ნაციონალიზმის ცნებათა გარშემო მიმდინარე დებატებს.

მცირეა პოსტსაბჭოთა ქართული ნაციონალიზმის, პოპულიზმისა და იდენტობების ფორმირების თემატიკაზე ქართულ ენაზე შესრულებული ნაშრომების რიცხვი. სოციალური მეცნიერებების სფერო არ არის განებივრებული ფუნდამენტური გამოკვლევებით. ამის მიზეზი, ალბათ, ისაა, რომ საბჭოთა კავშირში, მკაცრი იდეოლოგიური რეჟიმის პირობებში, აღნიშნული პრობლემების შესწავლა უკიდურესად შეზღუდული გახლდათ. მსგავს საკითხებთან შეხება მხოლოდ მარქსისტულ-ლენინური მიდგომების ფარგლებში იყო შესაძლებელი. პოსტსაბჭოთა ეპოქაში, მიუხედავად იდეოლოგიური წნეხის არარსებობისა, მაინც შენარჩუნდა აკადემიური კვლევის ძველი მიდგომები, რაც, ვფიქრობთ, გვაჩვენებს ახალი პერსპექტივიდან კვლევის აუცილებლობას.

აუცილებელია გამოვეყოთ რამდენიმე ნაშრომი იმ ლიტერატურიდან, რომელიც უშუალოდ ეხება ჩვენს საკვლევ პრობლემას. ამ მიმართულებით უნდა დავასახელოთ სტივენ ჯონსის კვლევა „საქართველო: პოლიტიკური ისტორია დამოუკიდებლობის შემდეგ“, სადაც ცალკე თავი აქვს დათმობილი ქართულ პოპულიზმზე მსჯელობას; ა. ბრისკუს „ასე შორს და მაინც ასე ახლოს, ევროპის სახე-ხატი საქართველოში: იდეათა ისტორია“. ეს ნაშრომი ისტორიულ დინამიკაში განიხილავს საქართველოს დასავლეთთან მიმართების პრობლემას. ასევე საკითხის ისტორიულ საფუძვლებს ეხება გ. ნოდის და ქ. კაკიტელაშვილის გამოკვლევები „დასავლეთის იდეა ქართულ ცნობიერებაში“ და „დასავლეთი ქართულ ცნობიერებაში“.

პრობლემა, რომლის გაანალიზებას სტატიის ფარგლებში ვცდილობთ, საქართველოს უახლესი ისტორიის ნაწილია. საკვლევ პერიოდში განვითარებულმა პროცესებმა დიდწილად განსაზღვრა საქართველოს საშინაო და საერთაშორისო მდგომარეობა, ასევე განაპირობა დამოუკიდებლობის შემდგომი ტრანზიციის პერიოდში მიღწეული წარმატებები თუ განცდილი მარცხი. საზოგადოების განვითარების დღევანდელ ეტაპზე, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ განვლილი გზის კრიტიკული ანალიზი. პროცესების იდენტობის კვლევების პერსპექტივიდან შესწავლა ხელს შეუწყობს როგორც უახლოესი წარსულის ხელახალ გააზრებას, ასევე საქართველოში განვითარებული მოვლენების რეგიონული და საერთაშორისო კონტექსტის განსაზღვრას.

კვლევის ემპირიულ საფუძველს წარმოადგენს პოლიტიკური და ინტელექტუალური ელიტის წარმომადგენელთა საჯარო გამოსვლები, მიმართვები, ინტერვიუები, აკადემიური და ჟურნალისტური შრომები. პოსტსაბჭოთა ქართული საჯარო დისკურსი კონსტრუირებული ფენომენია, რომელიც ელიტების მიერ ჩამოყალიბდა და განვლილი ათწლეულების განმავლობაში არაერთი ტრანსფორმაცია განიცადა. პროექტის ძირითადი მიზანი აღნიშნული ტრანსფორმაციის ეტაპებზე თვალის მიდევნება და მათი დინამიკაში გაანალიზებაა.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია ქართული ნაციონალური პროექტის ჩამოყალიბებისა და განვითარების თავისებურებების შესწავლა დასავლური სივრცისადმი დამოკიდებულების თვალსაზრისით, ასევე, იმ ფაქტორების ანალიზი, რომლებმაც განაპირობა ორი ურთიერთდაპირისპირებული ნაციონალური ნარატივის ფორმირების პროცესი. პროექტის განხორციელების შემთხვევაში, კვლევა გვაჩვენებს პოსტსაბჭოთა საქართველოს დასავლური გზის წინააღმდეგობრივ ხასიათს. უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში პოლიტიკურ დონეზე შეუქცევადი დასავლური ორიენტაცია რთული სოციალური პროცესების ფონზე ვითარდება. აღნიშნულის ნათელი დასტურია ბოლო პერიოდში საქართველოში განვითარებული მოვლენები, სინქრონულად მიმდინარე დასავლეთის იდეალიზაციისა და დემონიზაციის პროცესი. ვფიქრობთ, რომ ეს ტენდენცია დამოუკიდებლობის შემდგომ ჩამოყალიბებული განსხვავებული ნარატივების შედეგია, რომელთა დინამიკაში ანალიზი დაგვეხმარება პასუხი გავცეთ კითხვას, თუ რატომ არის ქართული საზოგადოების დასავლეთისადმი დამოკიდებულება წინააღმდეგობრივი ხასიათის მატარებელი.

1980-იანი წლების ბოლოდან, მას შემდეგ, რაც ქართულ საზოგადოებრივ სივრცეში ეროვნული მოძრაობა დომინანტური გახდა, მის ერთ-ერთ ძირითად მიზნად დასავლეთისადმი დამოკიდებულების მკაფიოდ განსაზღვრა გახდა. დამოუკიდებელი საქართველოს არსებობის პერიოდში ამ საკითხმა არათუ დაკარგა სიმწვავე, არამედ კიდევ უფრო მეტად აქტუალური გახდა და, დასავლურ სივრცეებთან პოლიტიკური დაახლოების პარალელურად, ქართული საზოგადოებისთვის განსაკუთრებულ პრობლემად იქცა. დასავლეთი იქცა ერთგვარ წყაროდ, რომელიც ერთნაირი წარმატებით „კვებავს“ როგორც ქართულ ორთოდოქსულ, ულტრანაციონალისტურ, ასევე ლიბერალურ-დემოკრატიულ ნარატივებს, რომლებიც საჯარო დისკურსში ჩამოყალიბდა. დასავლეთის დემონიზაცია და იდეალიზაცია საზოგადოებრივი აზრით მანიპულირებისა და პოლიტიკური ლეგიტიმაციის მიღების ერთ-ერთ ყველაზე მიმზიდველ საშუალებად იქცა. ნაშრომის მიზანი კონკრეტულია - იმ ემპირიული მასალის ანალიზი, სისტემატიზაცია და კონტექსტუალიზაცია, სადაც ყველაზე

ნათლად ჩანს საჯარო სივრცეში შექმნილი ურთიერთდაპირისპირებული ხედვების ანატომია. წინასწარი ჰიპოთეზის საფუძველზე შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ, მიუხედავად მკვეთრი დაპირისპირებისა, აღნიშნული ნარატივები მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული და ერთმანეთის აქტუალურობას განაპირობებს. შესაბამისად, მკაფიო სურათის შესაქმნელად აუცილებელია მათი ერთობლივი ანალიზი საქართველოს პოსტსაბჭოთა ტრანსფორმაციის პროცესში.

თავი 1

თეორიული საფუძველი და მეთოდოლოგია

თანამედროვე დასავლურ სამეცნიერო წრეებში (მაგალითად, იხილეთ სტივენ ჯონსის მონოგრაფია საქართველოს შესახებ) საუბრობენ თეორიული მიდგომების სიმწირეზე, რომლებიც დამოუკიდებელ საქართველოში მიმდინარე პროცესების სრულყოფილად გაანალიზების შესაძლებლობას მოგვცემს. აკადემიურ და პოლიტიკურ სივრცეში ხშირად არის გაზიარებული შეხედულება, რომ პოსტსაბჭოთა საქართველოში განვითარებულ დესტრუქციულ პროცესებში მთავარი „დამნაშავე“ არატოლერანტული, ექსკლუზიური ქართული ნაციონალიზმია, რომელიც დამოუკიდებლობის გარიჟრაჟზე აღმოცენდა. ქართული ნაციონალიზმი, რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვანი ფაქტორი იყო 1990-იანი წლების ტრანზიციის პროცესში, თუმცა, საკითხის სრულყოფილი შესწავლისთვის, მხოლოდ ნაციონალიზმის თეორიების გამოყენება არასაკმარისია. დამოუკიდებელი საქართველოს ტრანსფორმაციის ნაციონალიზმის პრიზმიდან გაანალიზება კვლევის მიღმა ტოვებს ქართული საზოგადოების განვითარების საგულისხმო ტენდენციებს. მეტ-ნაკლებად სრულყოფილი სურათის შესაქმნელად, საჭიროდ მიგვაჩნია სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოვიტანოთ პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ დონეზე აქტუალური, თუმცა აკადემიურად არცთუ მწყობრი „პოპულიზმის“ ცნება. პოპულიზმის კონცეპტის შინაარსი თანამედროვე ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებებში აზრთა სხვადასხვაობის საფუძველია. მიუხედავად აკადემიური ბუნდოვანებისა, პოპულიზმი პოლიტიკურად მოქნილია და ხშირად იძენს

სხვადასხვა სოციალურ-ეკონომიკურ შინაარსს. იგი მრავალნაირი ფორმით გვევლინება ტრანზიციის პერიოდში მყოფ საზოგადოებებში, სადაც გარკვეულობის ხარისხი დაბალია, მომავალი კი - საფრთხის შემცველი. პოპულიზმი შეიძლება იყოს ურბანული, რურალური, არალიბერალური, დემოკრატიული და სხვა. პოპულიზმის სხვადასხვა ვარიანტი შესაძლოა განსხვავებული სოციალური ფენისკენ იყოს მიმართული. მარგარეტ კანოვანი პოპულიზმის შვიდ დეფინიციას გამოყოფს. მისი შეხედულებით, პოპულიზმი გულისხმობს გარკვეული დოზით ეგზალტაციას და ხალხზე აპელირებას, იგი ყოველთვის ანტიელიტისტურია და მიმართულია დომინანტური იდეოლოგიური ნარატივის წინააღმდეგ (Deivikis 2009: 1). არსებობს რამდენიმე ძირითადი მახასიათებელი, რომლებიც საერთოა პოპულიზმის ყველა სახესხვაობისთვის. ესენია: განტყვევის ვაცის ძიება, რომლებადაც ხშირად გვევლინებიან უცხოეთის მთაგრობები, ინტელექტუალები, ეთნიკურად და რელიგიურად განსხვავებული ჯგუფები. პოპულიზმისთვის ასევე დამახასიათებელია ქარიზმატული ძალაუფლება, ბელადის კულტი, ერის ბედისწერაზე საზგასმა და სხვა. მასობრივი დემონსტრაციები, პლემბისციტები, ხალხის მობილიზაცია კონკრეტული იდეების გარშემო პოპულისტური პოლიტიკის უმთავრესი იარაღებია (ჯონსი 2013: 77). ვფიქრობთ, რომ პოპულიზმის აღნიშნული ელემენტები ხელსაყრელი ინსტრუმენტია დამოუკიდებლობის შემდგომ საქართველოში განვითარებული პროცესების გასააზრებლად.

მოცემული ნაშრომის ფარგლებში, პოპულიზმის მრავალ სახეობას შორის გამოვიყენებთ ეროვნული პოპულიზმის კონცეფციას. ეს ცნება გულისხმობს მჭიდრო კავშირს პოპულიზმსა და ნაციონალიზმს შორის. მიუხედავად გარკვეული კრიტიკისა, პოპულიზმის თემაზე გამოცემული ნაშრომების დიდი ნაწილი აღიარებს აღნიშნულ ორ კონცეპტს შორის მჭიდრო კავშირს. უფრო მეტიც, ზოგიერთი გავლენიანი ავტორი პოპულიზმსა და ნაციონალიზმს შორის ტოლობის ნიშანსაც სვამს. ორივე მათგანი, ნაციონალიზმიც და პოპულიზმიც, აქცენტს ხალხის სუვერენულობაზე აკეთებს. ბენუამინ დე ქლინი და იანნის სტავრაკაკისი (Benjamin de Cleen & Yannis Stavrakakis) საკუთარ სტატიაში ცდილობენ ახსნან ფართოდ გაზიარებული წარმოდგენა პოპულიზმისა და

ნაციონალიზმის ურთიერთკავშირის შესახებ. მათი აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული სახელმწიფოს, როგორც ძირითადი გადაწყვეტილების მიმღების, ძალაუფლება შესუსტდა, იგი მაინც რჩება მთავარ სივრცედ დემოკრატიული პოლიტიკური რეპრეზენტაციისა და საჯარო დებატების დროს. სწორედ ამიტომ, ბუნებრივია კავშირი პოპულიზმსა და ნაციონალიზმს შორის. გელნერი და ლონესკუ, საკუთარ ნაშრომში პოპულიზმის შესახებ, ამ უკანასკნელს განიხილავენ, როგორც ნაციონალიზმის ერთ-ერთ ფორმას. პოპულიზმისა და ნაციონალიზმის საკითხზე შექმნილი დიდი რაოდენობის თეორიულ ლიტერატურაში ნაციონალიზმი გააზრებულია, როგორც პოპულისტური პოლიტიკის განუყოფელი ნაწილი (De Cleen & Stavrakakis 2017: 2).

ჩვენი მიზანი არ არის პოპულიზმის ცნების გარშემო მიმდინარე დებატების ფართო ანალიზი. ჩვენ ამ ცნებას ვიყენებთ დამოუკიდებლობის შემდგომ საქართველოში განვითარებული პროცესების კონტექსტის გასააზრებლად. ნაციონალიზმი, ხალხზე აპელირება, მასების მობილიზაცია არის ის ინსტრუმენტები, რომლებსაც აქტიურად იყენებდნენ და იყენებენ პოლიტიკოსები თუ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ლიდერები პოპულისტური პოლიტიკის გასატარებლად, განსხვავებული ნაციონალური პროექტების განხორციელების მიზნით.

კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს ასევე წარმოადგენს ინსტრუმენტალისტური მიდგომა. ამ მიდგომის მიხედვით, ნაციონალური იდენტობები მოქნილი და ცვალებადია, მათი შინაარსი დამოკიდებულია დროისა და გარემოების ცვლილებაზე. ინსტრუმენტალისტური თეორიები დამყარებულია იდეაზე, რომ ნაციონალიზმი და ეთნიკურობა წარმოადგენს სხვადასხვა პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური პროცესების შედეგს. თანამედროვე მკვლევართა დიდი ნაწილი თანხმდება, რომ მსგავსი იდენტობები წარმოადგენენ სოციალურ კონსტრუქტებს.

ძირითადი მეთოდი, რომელსაც მოცემული კვლევა ეყრდნობა, არის დისკურსის ანალიზი. უკანასკნელ წლებში დისკურსი ერთ-ერთ ყველაზე მოდურ ტერმინად იქცა როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაში, ასევე პოლიტიკური თუ ინტელექტუალური დებატების დროს, თუმცა მისი მნიშვნელობა, ხშირად,

მკაფიოდ არ არის განსაზღვრული. ზოგადად, დისკურსი შეიძლება განისაზღვროს როგორც სამყაროს აღქმისა და გაგების განსაკუთრებული ენა ან მსოფლმხედველობა, რომელიც შემოსაზღვრავს საზოგადოების ცხოვრების ამა თუ იმ სფეროს. მაგალითად, სამედიცინო დისკურსი, პოლიტიკური დისკურსი და ა.შ. დისკურსის ანალიზი არის ინტერდისციპლინური კვლევითი მიდგომა, ჩარჩო, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა აკადემიური დისციპლინის ფარგლებში (Jorgensen & Phillips 2002: 12).

ემპირიული მასალის გააზრებისას ვიყენებთ შინაარსობრივი ანალიზის (კონტენტ ანალიზი) მეთოდს. ამ მეთოდის გამოყენებისას, მკვლევარს აინტერესებს შესასწავლი დოკუმენტების კონკრეტული ასპექტი – მასში ასახული სპეციფიკური სოციალური ურთიერთობები, ავტორის დამოკიდებულება ამა თუ იმ საკითხის მიმართ თუ სხვა.¹ ჩვენი კვლევის შემთხვევაში საინტერესოა, თუ რა ძირითადი ტენდენციებია განსახილველ ფაქტობრივ მასალაში დასავლეთთან დამოკიდებულების თვალსაზრისით, როგორია პოსტსაბჭოთა ქართული ნაციონალური დისკურსების ძირითადი მახასიათებლები ევროატლანტიკურ ინტეგრაციასთან დაკავშირებით.

თავი 2

დამოუკიდებლობის სათავეები: „დაკარგული დიდების“ ძიებაში

1980-იანი წლების ბოლოდან, საბჭოთა სისტემის დეკონსტრუქციის პროცესში, რადიკალური ქართული ნაციონალიზმი აღმოცენდა. ეროვნული მოძრაობის ხასიათს, დიდწილად, მისი ლიდერის, ცნობილ დისიდენტ ზვიად გამსახურდიას პიროვნება განსაზღვრავდა. გამსახურდიას დამოკიდებულებები საქართველოს წარსულზე, აწმყოსა და მომავალზე უფრო საკრალური და ემოციური იყო, ვიდრე რაციონალური. მისი შეხედულებით, „ქართველი ხალხი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში იჩაგრებოდა, ახლა კი დადგა დრო, როდესაც მან კუთვნილი ღირსეული ადგილი უნდა დაიკავოს თანამედროვე მსოფლიოში და ხელახლა აღორძინდეს. ეს მან დაიმსახურა, როგორც მძიმე, ტრაგიკული

¹ <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385%3E#g3> (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

ისტორიის მქონე ერმა“ (გამსახურდია 1990: 8-9). ზვიად გამსახურდიას მიაჩნდა, რომ საქართველოს მისია ისტორიული ფუნქციის აღდგენაში იყო, რომელიც აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის ხიდის როლის შესრულებას გულისხმობდა. იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას რელიგიურ საკითხებზე ამახვილებდა. მისი მტკიცებით, ქართველებს ქრისტიანობის განვითარებაში განსაკუთრებული წვლილი მიუძღოდათ. რელიგიაზე ხაზგასმამ ადრეულ ქართულ ნაციონალიზმს ირაციონალური ელფერი შესძინა, მნიშვნელოვნად განაპირობა მისი განსაკუთრებულობის იდეაზე დაფუძნებული ექსკლუზიური ბუნება. თუმცა, როგორც სტივენ ჯონსი აღნიშნავს, დამოუკიდებლობის გარიჟრაჟზე წარმოშობილ პრობლემებს მხოლოდ გამსახურდიასთან არ მიეყავართ. მისი ეპოქა ხასიათდებოდა ეკონომიკური კოლაფსით, საზოგადოების ფრაგმენტაციითა და პოლარიზაციით. გამსახურდიას პოლიტიკა ნაციონალიზმის, პოპულიზმის, რელიგიურობისა და კონსერვატიზმის ერთგვარ ნარევს წარმოადგენდა. ჯონსის მოსაზრებით, როგორც ბევრი მესამე სამყაროს ქვეყნის ლიდერი, გამსახურდიაც იმპერიული სისტემის პროდუქტი იყო. მიუხედავად იმისა, რომ იგი მკაცრად უპირისპირდებოდა საბჭოთა სისტემას, ხშირად სისტემის მსგავს ჩაკეტილობას და მიუღებლობას ამუღავნებდა (ჯონსი 2013: 53).

თავისუფლებისთვის მებრძოლ ქართულ ეროვნულ მოძრაობას და მის ლიდერს, საწყის ეტაპზე, აქტიურად უჭერდნენ მხარს დასავლეთის სახელმწიფოები. მოგვიანებით, სხვადასხვა ფაქტორის ზეგავლენით, დასავლეთთან ურთიერთობა შეიცვალა. 1991 წლის აგვისტოში ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტმა ჯორჯ ბუშმა საქართველოს ლიდერი ეთნიკური ნაციონალიზმის გაღვივებაში დაადანაშაულა. ამ განცხადების საპასუხოდ, გამსახურდიამ ბუშს ბრალი დასდო კომუნიზმის ხელშეწყობასა და ტირანიაში. ამ პერიოდიდან, საქართველოს საჯარო სივრცეში ფეხი მოიკიდა დასავლური სამყაროსადმი ორსახოვანმა დამოკიდებულებამ – ტრადიციული, ძველი, „ცივილიზებული“, მორალური დასავლეთი თანამედროვე კონსპირატორი, გარყვნილი დასავლეთის წინააღმდეგ, რომელსაც არ აქვს არავითარი მორალური სტანდარტები. თავად გამსახურდია თვლიდა, რომ ქრისტიანული საქართველო ძველი დროიდან ევროპული ცივილიზაციის ნაწილი იყო.

თანამედროვე ეპოქაში მას კუთვნილი ადგილი უნდა დაეკავებინა ევროპულ მაგიდასთან. ამასთან ერთად, გამსახურდია აქტიურად უპირისპირდებოდა დასავლეთის მთავრობებს, რომლებმაც, მისი სიტყვით, დიდი როლი შეასრულეს საქართველოში განვითარებულ დრამატულ პროცესებში. 1992 წელს მიცემულ ინტერვიუში ზვიად გამსახურდიამ განაცხადა, რომ დასავლეთის მთავრობებმა მიზნად დაისახეს „ყველა სხვა ხალხის გენოციდი, ერთი განსაზღვრული ჯგუფის გამოკლებით. ეს ჯგუფი მჭიდროდ არის დაკავშირებული შეერთებულ შტატებსა და ევროპასთან და მთელი ძალით მიიღტვის მსოფლიო ბატონობისაკენ. ზოგადად, მე მას ევროამერიკულ იმპერიალიზმს ვუწოდებდი. მთავარ დამკვრელ ძალას მასში წარმოადგენს აშშ. შეიძლება ითქვას, სახელმწიფო გადატრიალება საქართველოში იმართებოდა ოკეანის გაღმიდან. აშშ-ის სახელმწიფო მდივნის ჯ. ბეიკერის პირადი მონაწილეობით და ბუშის ლოცვა-კურთხევით“.² ამავე ინტერვიუში გამსახურდიამ განაცხადა: „დასავლეთის წყრომას ჩვენს მიმართ კიდევ ერთი მიზეზი ჰქონდა. სახელმწიფოს სათავეში მოსულნი, ჩვენ ვესწრაფვოდით ეროვნული კულტურის აღორძინებას, ხალხის შეკავშირებას ეროვნული სულისკვეთებით, რათა მას მთელი სიღრმით გაეცნობიერებინა, რომ გაცილებით ძველი ისტორია აქვს, ვიდრე ბევრ ევროპულ ხალხს... ჩვენი პოლიტიკის ეს ეროვნული ორიენტაცია არ იწვევდა სწორედ საერთოევროპული სახლის მესვეურთა აღტაცებას, რადგან ოფიციალური დასავლეთი (მხედველობაში მაქვს ხელისუფლებანი და არა ხალხები) ებრძვის ყოველგვარ ეროვნულ მოძრაობას. მათი მიზანია, გაანადგურონ ერის ნება საერთოდ და შექმნან ერთიანი მსოფლიო კონგლომერატი, სათავეში - მსოფლიო ხელისუფლებით. ამ მსოფლიო მთავრობამ უნდა განაგოს ქვეყნიერება და დაამყაროს ე.წ. ახალი მსოფლიო წესრიგი“.³ მისივე შეხედულებით, სწორედ აღნიშნული მიზეზებით, სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ, საქართველოს სათავეში „საერთაშორისო იმპერიალიზმის აგენტი“ ედუარდ შევარდნაძე მოვიდა.

მიუხედავად ანტიდასავლური ეროვნული პოპულიზმისა, ზვიად გამსახურდიას ფიგურის ცალსახად დასავლეთის მოწინააღმდეგედ მიჩნევა

² გაზეთი „აღდგომა“, 1992, №20

³ იქვე

არამართებულია. მისი დამოკიდებულებები გამოირჩეოდა დროის მოკლე მონაკვეთში მყისიერი და რადიკალური ცვლილებებითა და წინააღმდეგობრიობით. გარდა ამისა, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ის ფაქტი, რომ ზვიად გამსახურდია ედუარდ შევარდნაძეს მთავარ მტრად და მის წინააღმდეგ მოწყობილი ამბოხების ერთ-ერთ ორგანიზატორად მიიჩნევდა. შევარდნაძის ფიგურა დასავლეთის პოლიტიკურ წრეებში დიდი მხარდაჭერით სარგებლობდა, რაც ზვიად გამსახურდიას უკმაყოფილებასა და მძაფრ ანტიდასავლურ განწყობებს განაპირობებდა.

საქართველოში დასავლეთისადმი დუალისტური დამოკიდებულება აღნიშნულ ეპოქაში იღებს სათავეს და მისი პიონერი ზვიად გამსახურდიაა. იმავე 1992 წელს, საქართველოს ტელევიზიისადმი გაგზავნილ მიმართვაში გამსახურდიამ უარყო ბრალდებები მის ანტიდასავლურ და იზოლაციონისტურ პოლიტიკასთან დაკავშირებით. მან დაგმო დასავლური ორიენტაცია, რომელიც გულისხმობდა „პორნოგრაფიული და სადისტური ფილმების კულტს, განგსტერების „ჰეროიკას“, დასავლური მოდეების წამხედურობას, დასავლეთის წინაშე ხელგაშვერილ დგომას უცხოური კრედიტების მოლოდინში, საეჭვო პოლიტიკურ გარიგებებს ზოგიერთ პოლიტიკურ ავანტიურისტებთან, მათ მოწვევას საქართველოში, საქართველოს ბუნებრივ და წიაღისეულ სიმდიდრეთა, კურორტების, პორტებისა და საწარმოო ობიექტების მიყიდვას დასავლეთისათვის და სხვა“. ნაცვლად ამისა, მისი სიტყვით, „დასავლეთის კულტურა, ცივილიზაცია, ხელოვნება, პოლიტიკური ნააზრევი, ფილოსოფია, სოციალური და სამართლებრივი სისტემები უადრესად ახლოა ჩვენთვის. ჩვენის თვალსაზრისით, ამის ათვისება და გათავისება, დასავლური, ღია დემოკრატიული საზოგადოების აშენება არის დასავლური ორიენტაცია და არა სხვა რამ“.⁴

დასავლური სამყაროს მიმართ მსგავსი დუალისტური დამოკიდებულება, რომელიც დამოუკიდებლობის დასაწყისში ქართული საჯარო დისკურსის მნიშვნელოვან ნაწილად იქცა, დღემდე ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური და პრობლემატური საკითხია. ერთი მხრივ, დასავლეთის იდეალიზაცია, ხოლო,

⁴ გაზეთი „ქართული აზრი“, №24

მეორე მხრივ, დემონიზაცია, საქართველოს დამოუკიდებლობის შემდგომი განვითარების საკვანძო მახასიათებელია.

თავი 3

პარალელური პროცესები: პროდასავლური ოფიციალური დისკურსი ანტიდასავლური პოპულიზმის პირისპირ

1992 წლის მარტიდან საქართველოს სათავეში საბჭოთა კავშირის ყოფილი საგარეო საქმეთა მინისტრი ედუარდ შევარდნაძე მოვიდა. მისი ხელისუფლების დროს საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური კურსი მკვეთრად პროდასავლური გახდა. რუსეთთან რთული ურთიერთობების ფონზე, ქვეყნის ხელისუფლება დასავლურ სახელმწიფოებთან ურთიერთობების გაღრმავებას ცდილობდა. ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციის გზაზე გადადგმული პრაქტიკული ნაბიჯების კვალდაკვალ, გაძლიერდა პროდასავლური ოფიციალური რიტორიკა. შევარდნაძე ქვეყნის დასავლეთისკენ სვლას წარმოაჩენდა, როგორც განვითარების ერთადერთ, უალტერნატივო საშუალებას. იგი ქვეყნის სტაბილურობის, სიღარიბის დაძლევისა და სამოქალაქო ომის ქაოსიდან გამოსვლის შესაძლებლობას დასავლურ სტრუქტურებთან დაახლოებაში ხედავდა. 1999 წელს, საქართველოს ევროსაბჭოს წევრად არჩევის შემდეგ, პარლამენტის მაშინდელი თავმჯდომარის სიტყვები „მე ვარ ქართველი, მაშასადამე, ვარ ევროპელი“ დასავლური პოლიტიკური კურსის ერთგვარ დევიზად იქცა (ჩხაიძე 2016: 106-110).

პროდასავლურმა პოლიტიკურმა კურსმა მნიშვნელოვნად განაპირობა საქართველოს სახელმწიფოს სამოქალაქო ტრანსფორმაცია. სახელმწიფო ინსტიტუტების მშენებლობის გზაზე დამდგარმა ედუარდ შევარდნაძის ხელისუფლებამ, 1993 წლის 25 მარტს, ხელახლა მიიღო კანონი მოქალაქეობის შესახებ.⁵ ამ კანონის მიღებისას, რომელიც ცალსახად ლიბერალურ ხასიათს ატარებდა, ხელისუფლებამ გაითვალისწინა საქართველოში არსებული

⁵ კანონი მოქალაქეობის შესახებ, იხ.: <http://mra.gov.ge/res/docs/2013110412031013274.pdf> (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

ეთნოპოლიტიკური ვითარება და ქვეყნის მოქალაქეობა მიანიჭა საქართველოს ყველა მაცხოვრებელს. კანონი არ ითვალისწინებდა ისეთ საკვალიფიკაციო მოთხოვნებს, როგორებიცაა, მაგალითად, სახელმწიფო ენისა და ქვეყნის ისტორიის ცოდნა. ლიბერალიზმის თვალსაზრისით, საქართველოს კანონმა მოქალაქეობის შესახებ გაუსწრო ბევრ ევროპულ დემოკრატიულ სახელმწიფოს.

მეორე უმნიშვნელოვანესი აქტი, რომელმაც საბოლოოდ განსაზღვრა ქართული ნაციონალური პროექტის ინკლუზიური, სამოქალაქო ბუნება, არის 1995 წლის 24 აგვისტოს მიღებული საქართველოს კონსტიტუცია. კონსტიტუციის პრეამბულაში გამოსატულია საქართველოს მოქალაქეთა ნება, დამკვიდრდეს დემოკრატიული საზოგადოებრივი წესწყობილება, უზრუნველყოფილ იქნეს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებანი და თავისუფლებანი, განმტკიცდეს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა, სხვა ხალხებთან მშვიდობიანი ურთიერთობა და სხვა.⁶

2003 წლის „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ, საქართველოში ნაციონალური იდენტობის სამოქალაქო დისკურსი და დასავლური მისწრაფებები კიდევ უფრო გაძლიერდა. პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის მმართველობის დროს, ევროპელობა და დასავლური ერის მშენებლობა ნაციონალური პროექტის განმსაზღვრელ კომპონენტად იქცა. ხელახლა (თუმცა, გამსახურდიას ეპოქისგან განსხვავებული ფორმით) გაცოცხლდა იდეა ქართველების, როგორც უძველესი ევროპელების, შესახებ. 2013 წელს მიხეილ სააკაშვილის მიერ წარმოთქმულ სიტყვაში ნათლად ჩანს, რომ მაშინდელი ხელისუფლება დასავლურ ორიენტაციას ქართული ნაციონალური პროექტის ძირითად მიმართულებად განიხილავდა. მისი სიტყვით, ერი არის პროექტი, რომელიც საზოგადოების აწმყოსა და მომავალს განსაზღვრავს, „პროექტი, რომელიც გვაერთიანებს განურჩევლად ჩვენი პოლიტიკური, სოციალური, რელიგიური, ეთნიკური თუ რეგიონული განსხვავებებისა და მახასიათებლებისა. ერი არ არის ეთნიკურობა და ის ვერ იქნება მხოლოდ საერთო ისტორია. ერი, ქალბატონებო და ბატონებო, არის ეროვნული პროექტი“. – განაცხადა სააკაშვილმა. აღნიშნული გამოსვლისას მან ასევე განსაზღვრა ეროვნული პროექტის ძირითადი

⁶ საქართველოს კონსტიტუცია, იხ.: <http://www.parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68>. (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

კომპონენტები – დამოუკიდებლობა, სუვერენიტეტი, ტერიტორიული მთლიანობა, დემოკრატია, ეკონომიკური განვითარება და ევროპა. მისი შეხედულებით, რომელიმე საყრდენის დაზიანების შემთხვევაში, მთელი შენობა ჩამოიშლება.⁷

ოფიციალურ დონეზე დასავლური კურსის აქტიური მხარდამჭერია საქართველოს მოქმედი ხელისუფლებაც. ბოლო წლებში ქვეყანამ ბევრ ხელშესახებ წარმატებას მიაღწია დასავლური ინტეგრაციის გზაზე. ამის ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითებია ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმება, რომელსაც 2014 წლის ივნისში მოეწერა ხელი და 2017 წლის ვიზალიბერალიზაციის შეთანხმება, რომელიც შენგენის ზონის ქვეყნებში საქართველოს მოქალაქეების უვიზო მიმოსვლას გულისხმობს.

მიუხედავად აღნიშნული წარმატებებისა, ოფიციალური პოლიტიკის „ვესტერნიზაციის“ ტენდენცია გარკვეული საზოგადოებრივი ჯგუფების მხრიდან დასავლეთის დემონიზაციის ფონზე მიმდინარეობს. ევროინტეგრაციის გზაზე გადადგმულ ნაბიჯებს, განსაკუთრებით, დასავლური საკანონმდებლო ბაზის ადაპტაციის პროცესს, მნიშვნელოვნად შეეწინააღმდეგა ქართული საზოგადოების ნაწილი. მაგალითად, 1999 წელს მიღებული კანონი, რომელიც პირადობის დამადასტურებელ მოწმობებში ეროვნების აღმნიშვნელი გრაფის გაუქმებას გულისხმობდა, მკაცრად დაიგმო ზოგიერთი საზოგადოებრივი ორგანიზაციის წარმომადგენლისა და პოლიტიკოსის მხრიდან. საქართველოს პარლამენტის საიმიგრაციო კომიტეტის თავმჯდომარე გურამ შარაძემ განაცხადა: „ეროვნების უარყოფის პირობებში, გაივლის რამდენიმე წელიწადი და აღარ გვეცოდინება, ჩვენთან მცხოვრებ 80 ერსა და ეროვნებას შორის ქართველობა კვლავ უმრავლესობა არის თუ არა. აქედან გამომდინარე, თუ არ გვეცოდინება, რომ უმრავლესობას წარმოვადგენთ, სახელმწიფოს სახელწოდების – საქართველოს – დატოვება, შესაძლოა, კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგეს, გვეტყვიან – თუ არა ხართ უმრავლესობა, რატომ უნდა ერქვას ამ ქვეყანას საქართველო?“ მისი მოსაზრებით, საქართველო კოსმოპოლიტიზმის საცდელ პოლიგონად იქცა, რომელსაც ტოლერანტობასა და ადამიანის უფლებათა

⁷ სააკაშვილის გამოსვლა, იხ.: <http://tradebridgeconsultants.com/news/government/president-mikheil-saakashvili-delivers-annual-address-in-national-library/>. (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

პატივისცემას ის ერები ასწავლიან, რომლებსაც გაცილებით ხანმოკლე ისტორია აქვთ. ასეთად შარაძე ამერიკის შეერთებულ შტატებს მოიხსენიებდა.⁸

საქართველოში თანამედროვე დასავლური ფასეულობები ხშირად არის გაკრიტიკებული საზოგადოებისთვის ცნობილი ფიგურების მხრიდან. ქართული ბიზნესელიტის ერთ-ერთი წარმომადგენელი ლევან ვასაძე 1990-იანი წლების დასაწყისში ჩამოყალიბებული ხედვის აქტიური გამგრძელბელია. იგი მკვეთრად განასხვავებს კარგ და ცუდ ევროპას. „მე ვარ ევროპის და დასავლეთის ერთ-ერთი პირველი აპოლოგეტაგანი, მაგრამ მექმნება შთაბეჭდილება, რომ ისტორიული ევროპა არის ერთი და ის კულტურა, რომელშიც ახლა ბანაობს ევროპა, არის მეორე. იმ ევროპაში, რომელშიც ერთსქესიანი ქორწინებაა დაშვებული, მე არაფერი მესაქმნება, არც ჩემს ცოლს, არც ჩემს შვილებს, არც ჩემს სამეგობროს და თუ გამოვლენ და მეტყვიან, რომ ესაა ჩვენი სტანდარტი და თუ გინდათ ჩვენთან მოხვიდეთ, ასეთები გახდით, ჩვენ ვეტყვი, გვაპატიეთ, გვეგონა, რომ ევროპა რაღაცა სხვა იყო...“ – აცხადებს იგი.

2018 წლის მარტში გავრცელდა კულტურის სფეროს წარმომადგენელთა ღია წერილი, რომლითაც მათ საქართველოში აკრედიტებულ საერთაშორისო ორგანიზაციებსა და დიპლომატიურ კორპუსს მიმართეს. წერილის ავტორებმა დასავლეთის სახელმწიფოები დაადანაშაულეს საქართველოს გადარიბებაში, ტერიტორიული მთლიანობის რღვევაში, დემოგრაფიულ პრობლემებში. ყველა ეს პრობლემა, წერილის ხელმძღვერთა აზრით, საქართველოს დასავლური კურსის და ნატოსკენ სწრაფვის შედეგია. „პროდასავლურმა პოლიტიკამ და ქართველების სწრაფვამ ნატოს სამხედრო ალიანსისკენ გაართულა საქართველოს ურთიერთობები მეზობელ რუსეთთან და სწორედ ამან განაპირობა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის რღვევა, შექმნა სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები და შეაფერხა ქვეყნის განვითარება, ხალხი გადატაკდა და მოსახლეობის რაოდენობა 4 მილიონზე დაბლა ჩამოვიდა“. - წერია კულტურის სფეროს წარმომადგენელთა წერილში. მათი შეხედულებით, საქართველოს, რომელიც უძველესი ისტორიისა და კულტურის ქვეყანაა,

⁸ ინტერვიუ გურამ შარაძესთან, იხ.: <https://guramsharadze.wordpress.com/devnili/erovnebis-rekviziti/>. (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსისგან განსხვავებით, არასოდეს უღალატია თავისი მოკავშირეებისთვის.⁹

საქართველოში საჯარო სივრცე, ტელევიზია, სოციალური და ბეჭდური მედია წარმოადგენს პროდასავლური და ანტიდასავლური კონტრნარატივების ერთგვარ ბრძოლის ველს. უკანასკნელ წლებში ანტიდასავლურმა განწყობებმა მწყობრი, მიზანმიმართული ხასიათი შეიძინა და უმაღლეს პოლიტიკურ სტრუქტურებში, კონკრეტულად, საქართველოს პარლამენტში შეაღწია. ულტრა-ნაციონალისტური შეფერილობის მქონე, ანტიდასავლურმა პოლიტიკურმა გაერთიანებამ „პატრიოტთა ალიანსი“ 2016 წლის საპარლამენტო არჩევნებში რამდენიმე სადეპუტატო მანდატი მოიპოვა. პარტიების ლიდერები ღიად ამჟღავნებენ საკუთარ უარყოფით დამოკიდებულებას საქართველოს დასავლური ორიენტაციის მიმართ.

ანტიდასავლური პოპულიზმი საქართველოში, დიდწილად, ნეგატიურ სტერეოტიპებზეა დამყარებული. იგი საქართველოს საზოგადოების ისეთ მგრძობიარე და მოწყველად მხარეებზე აპელირებს, როგორებიცაა ტერიტორიული დეზინტეგრაცია, მართლმადიდებლობა, სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები და სიღარიბე, ტრადიციული ფასეულობები, ოჯახი, სქესთა შორის ურთიერთობები და სხვა.

ანტიდასავლური პოლიტიკური ფრთის ერთ-ერთი ლიდერის, ჯონდი ბაღათურიას განცხადებით, თითქმის ოცდაათწლიანი პროდასავლური ორიენტაციის შედეგად ქართველ ხალხს არანაირი სარგებელი არ მიუღია. გამდიდრდა მხოლოდ პოლიტიკური ისტაბლიშმენტი, მაშინ, როდესაც მოსახლეობის დიდი ნაწილი ვალებით იტანჯება. ქვეყანამ დაკარგა ტერიტორიები, რეინტეგრაციის პერსპექტივები კი უფრო და უფრო ბუნდოვანი ხდება. ბაღათურიას მტკიცებით, რუსეთის აგრესია საქართველოს წინააღმდეგ მხოლოდ დასავლურ პოლიტიკაზე პასუხია და რომ არა ეს პოლიტიკა, საქართველო არ გახდებოდა აგრესიის მსხვერპლი. ჯონდი ბაღათურია ბრალს სდებს დასავლურ სახელმწიფოებს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ

⁹ წერილი იხ.: <http://liberali.ge/news/view/34655/kulturis-mushakebi-natosken-stsrafvam-teritoriuli-mtlianoba-dagvirghvia-da-gagvaghataka> (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

საქართველოში წარმოშობილ მძიმე პრობლემებში და ამ პრობლემებისადმი ინდიფერენტულ დამოკიდებულებაში.¹⁰

„სად გვინდა, რომ შევიდეთ? ნატოში თუ სოხუმში?“ – განაცხადა საქართველოს პარლამენტის ოპოზიციონერმა დეპუტატმა ალა მარშანიამ. მისი სიტყვით, ქართველი ხალხი დგას გარდაუვალი არჩევანის წინაშე ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასა და ევროატლანტიკურ ინტეგრაციას შორის. გადაწყვეტილება დასავლურ ორგანიზაციებში გაწევრიანების შესახებ აპრიორიულად ნიშნავს დაკარგულ ტერიტორიებზე უარის თქმას.¹¹ მსგავსი პოლიტიკური განცხადებებით გამოირჩევა საქართველოს პარლამენტის ყოფილი თავმჯდომარე ნინო ბურჯანაძე. მისი შეხედულებით, დაკარგული ტერიტორიები არის ფასი საქართველოსთვის, რომელსაც იგი იხდის დასავლურ ორგანიზაციებში გაწევრიანების სანაცვლოდ. უნდა აღინიშნოს, რომ ნინო ბურჯანაძე „ვარდების რევოლუციის“ ერთ-ერთი ლიდერი იყო და პარლამენტის თავმჯდომარედ მუშაობის პერიოდში აქტიური პროდასავლური განცხადებებით გამოირჩეოდა. პრეზიდენტ სააკაშვილთან კონფლიქტის შემდეგ მან ოპოზიციაში გადაინაცვლა, სადაც ცდილობს ისარგებლოს საქართველოს საზოგადოებაში არსებული ანტიდასავლური განწყობებით, ასევე იმ იმედგაცრუებით, რომელიც დასავლური სახელმწიფოების მიმართ ქართველი ხალხის გარკვეულ ნაწილში არსებობს.¹²

დასკვნა

დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, დასავლეთთან მიმართების საკითხი საქართველოს საზოგადოების საკვანძო პრობლემად იქცა. ემპირიული მასალის გაანალიზების შედეგად შესაძლებელია გამოიყოს ორი მკვეთრად დაპირისპირებული და, ამავე დროს, ურთიერთდამოკიდებული ტენდენცია, რომელიც ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ვითარდება. დამოუკიდებლობის

¹⁰ აღნიშნული განცხადება იხ.: <https://www.myvideo.ge/v/3237062> (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

¹¹ აღნიშნული განცხადება იხ.: <https://www.youtube.com/watch?v=aBOqnC1QZMY>. (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

¹² ინტერვიუ ნინო ბურჯანაძესთან, იხ. <https://www.youtube.com/watch?v=mQaOkms6A3s>. (ნანახია 2018 წლის 25 ივნისს)

შემდგომ პერიოდში დასავლეთთან ურთიერთობა ხასიათდება ოფიციალური დაახლოებით, პროდასავლური პოლიტიკური კურსით, დასავლურ სივრცესთან ადაპტაციის მცდელობებით და ამ გზაზე მიღწეული გარკვეული წარმატებებით. მეორე მხრივ, რაც უფრო უახლოვდება ქვეყანა დასავლეთს პოლიტიკური თვალსაზრისით, მით უფრო ძლიერდება და ორგანიზებულ ფორმას იღებს ანტიდასავლური პოპულიზმი. დასავლეთის დემონიზაცია მისი პოლიტიკური იდეალიზაციის პარალელურად მიმდინარეობს და თანდათან იპყრობს საზოგადოების იმ ნაწილს, რომელიც საქართველოს დასავლური პოლიტიკით უკმაყოფილო და იმედგაცრუებულია.

როდესაც საქართველოში ანტიდასავლურ პოპულიზმზე და მის გავლენაზე ვსაუბრობთ, რამდენიმე ფაქტორი უნდა მივიღოთ მხედველობაში:

1. საქართველო-დასავლეთის ურთიერთობა ქართველი ხალხის მხრიდან, ზოგჯერ, გარკვეული იმედგაცრუებებით ხასიათდებოდა. ეს იმედგაცრუება ხშირად იყო პროვოცირებული საქართველოს საზოგადოებაში გაჩენილი გადაჭარბებული მოლოდინებით დასავლურ სტრუქტურებში ინტეგრაციასთან ან საქართველოში მიმდინარე პროცესებში დასავლეთის სახელმწიფოების ჩარევასთან დაკავშირებით. იმედგაცრუების შედეგად შეიქმნა ერთგვარი სივრცე, რომელიც შეივსო ანტიდასავლური პოპულიზმის მიერ. ამ სახის პოპულიზმის იდეოლოგები მანიპულირებენ აღნიშნული პრობლემით და ცდილობენ ისარგებლონ საზოგადოების ნაწილში გაჩენილი ანტიდასავლური განწყობებით.
2. საქართველოს პოსტსაბჭოთა ტრანსფორმაცია მძიმე, დრამატული მოვლენებით ხასიათდებოდა. ტრანზიციის პროცესში, როდესაც სახელმწიფო ინსტიტუტები სუსტია, თავს იჩენს იდენტობის კრიზისი, უიმედობა, დიდებული წარსულისადმი ნოსტალგია, ულტრა-ნაციონალისტური განწყობები; იქმნება პოპულისტი პოლიტიკოსებისა თუ საჯარო ფიგურებისათვის ხელსაყრელი გარემო საზოგადოებრივი აზრით მანიპულირებისთვის.
3. მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საქართველოს საბჭოთა გამოცდილება. საზოგადოების დიდი ნაწილი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში

ანტიდასავლური პროპაგანდის პირობებში ცხოვრობდა. ამ ადამიანებს, მათ შორის, ყოფილი საბჭოთა ინტელიგენციის წარმომადგენლებს, ახასიათებთ ემოციური სიახლოვე რუსულ სივრცესთან და ნოსტალგიური დამოკიდებულება საბჭოთა წარსულის მიმართ. შესაბამისად, ეს ჯგუფი უარყოფითად არის განწყობილი საქართველოს დასავლური ორიენტაციის მიმართ.

4. მნიშვნელოვანი ფაქტორია საქართველოს დასავლეთისგან იზოლაცია საუკუნეების განმავლობაში. ქართველმა ხალხმა დასავლური სამყარო, რეალურად, უკანასკნელ ათწლეულებში აღმოაჩინა. საქართველოს საზოგადოებაში არსებობს ბევრი ნეგატიური სტერეოტიპი და ცრურწმენა დასავლეთთან დაკავშირებით, რაც, ძირითადად, დასავლურ ცხოვრების წესსა და მსოფლმხედველობას უკავშირდება. ეს ფაქტი, სხვა ფაქტორებთან ერთად, დასავლეთის შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობით აიხსნება. აღნიშნული დამოკიდებულებებით აქტიურად მანიპულირებენ ანტიდასავლურად განწყობილი ორგანიზაციები და თავადაც არაერთ ნეგატიურ სტერეოტიპს ქმნიან.
5. დაბოლოს, ხაზი უნდა გაესვას რუსეთის ფაქტორს, რომელიც ევრო-ატლანტიკურ ორგანიზაციებს კავკასიაში საკუთარი ინტერესების მთავარ საფრთხედ განიხილავს. ანტიდასავლური პოპულიზმი საქართველოში პრორუსული პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მიერ აქტიურად არის მხარდაჭერილი. ეს გაერთიანებები აპელირებენ ერთმორწმუნეობის იდეაზე, ასევე რუსეთისა და საქართველოს თანაცხოვრებაზე ხანგრძლივი დროის განმავლობაში. რუსეთის როლი განხილულ პროცესებში გაცილებით მეტია, ვიდრე მოცემულ ნაშრომში შევხვდებით. ეს საკითხი ცალკე კვლევის საგანია და ამ ეტაპზე მისი შესწავლა არ წარმოადგენდა სტატიის მიზანს.

ნაშრომში გაანალიზებულია ძირითადი ფაქტორები და ტენდენციები, რომლებიც გამოიკვეთა საქართველოში დასავლეთთან დამოკიდებულების თვალსაზრისით, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ. მიმდინარე ეტაპზე

ყურადღების მიღმა აღმოჩნდა ბევრი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელთა შესწავლა იგეგმება შემდგომი კვლევის პროცესში.

ბიბლიოგრაფია

- ბრისკუ, ა. ასე შორს და, მაინც, ასე ახლოს. ევროპის სახე-ხატი საქართველოში: იდეათა ისტორია. იხ.: <https://ge.boell.org/ka/2017/05/05/ase-shors-da-mainc-ase-axlos-evropis-saxe-xati-sakartveloshi-ideata-istoria>
- კაკიტელაშვილი, თ. დასავლეთი ქართულ ცნობიერებაში. ჟურნ. „ენა და კულტურა“. №1, თბ., 2001, გვ. 47-54.
- ნოდია, გ. დასავლეთის იდეა ქართულ ცნობიერებაში. ჟურნ. „საზოგადოება და პოლიტიკა“. თბ., 1999, №2.
- ჯონსი, სტ. საქართველო: პოლიტიკური ისტორია დამოუკიდებლობის შემდეგ. თბილისი, სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი, 2013.
- ჩხაიძე, ი. ეთნიკურიდან სამოქალაქო ნაციონალიზმისკენ: ნაციონალური პროექტის დინამიკა პოსტსაბჭოთა საქართველოში. სადოქტორო დისერტაცია, თსუ 2016, თბილისი. იხ.: http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/irakli_chxaidze.pdf
- Barrington W. L. “Nationalism & Independence”, After Independence: Making and Protection the Nation in Postcolonial and Postcommunist states. Michigan, The University of Michigan Press, 2006
- Brubaker, R. Ethnicity without Groups. Cambridge, Harvard University Press, 2006
- Coene, F. Euro-Atlantic Discourse in Georgia: The making of Georgian Foreign and Domestic Policy After the Rose Revolution. Routledge, London and New York, 2016
- De Cleen, B. & Stavrakakis, Y. Distinctions and Articulations: A Discourse Theoretical Framework for the Study of Populism and Nationalism. Javnost - The Public: Journal of the European Institute for Communication and Culture, 2017
- Deiwiks, Ch. Populism, 2009, see: http://commonweb.unifr.ch/artsdean/pub/gestens/f/as/files/4760/25737_183705.pdf
- Jorgensen, M. Phillips. J. L. Discourse Analysis as Theory and Method. London, Sage publication, 2002

Irakli Chkhaidze

**The Image of the West in Georgia after Independence
(Main Tendencies)**

Summary

Georgia is among the countries to which identity crisis and exclusive nationalism posed serious problems at the dawn of independence and determined political and social disintegration. The situation changed in the subsequent period and, in parallel to strengthening pro-European political aspirations, Georgian national project gradually acquired civil characteristics. The paper analyses the post-Soviet experience of the country in terms of the West's symbolic as well as real role in the Georgian public discourse.

Since the late 1980s independence became the ultimate purpose for the national movement which emerged in the Soviet republic of Georgia. After achieving the goal and gaining sovereignty in the early 1990s, building of an independent democratic state represented a crucial challenge for the Georgian society. In the process of deconstruction of the Soviet system Georgians started looking for new identity construction and a place within the international system. From that time the idea of Georgia's European origin and tight relations with the West has broken into the Georgian public and academic discourse. The "Europeanness" still plays one of the key roles in Georgian identity discourse, but attitudes towards Europe are not unequivocally positive. Following the process of Euro Atlantic integration on the political level, featured as the major message of the Georgian national project, fear and mistrust of Europe (and of the West in General) eventually conquered part of the Georgian society.

The paper tries to explore the two separated as well as closely interrelated tendencies in Georgia for a short period of the post-Socialist independence. The study of identity and national discourses are a new trend in Georgian humanities and social sciences. Many issues in this respect are still to be analyzed with the use of recent theories and new methodological approaches. There are only a few works that review the subject of my research from the above perspective. Despite having rich and diverse empirical material, most of it is not systematized within certain theoretical approaches. This reality itself determines the importance of the issue of the research.